

Katarzyna Amrozy*

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

PRYWATNE WIĘZIENICTWO ROZWIĄZANIEM DLA PRZELUDNIONYCH WIĘZIEŃ? ROZWAŻANIA NA PRZYKŁADZIE AMERYKAŃSKIEGO SYSTEMU PENITENCJARNEGO

Debata na temat prywatnego więziennictwa jest wciąż aktualna nie tylko w Polsce. Należy również rozróżnić trzy poziomy tej dyskusji, to znaczy: naukowy (poruszany w kręgu kryminologów, penitencjarystów), zawodowy (środowisko pracowników więziennictwa) oraz publicystyczny (typowo dziennikarski, niekiedy nastawiony na sensację). Po raz pierwszy poruszono tę kwestię w 2006 roku, kiedy to rok wcześniej doszło do uchwalenia Ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym¹. Zakładała ona współpracę podmiotu publicznego z partnerem prywatnym, mającą służyć realizacji zadania publicznego. Ówczesny minister sprawiedliwości Zbigniew Ziobro², sugerował utworzenie prywatnych więzień na podstawie powyższych zapisów. Zaoszczędzone w ten sposób pieniądze miałyby trafić na rzecz modernizacji istniejących zakładów karnych³. Zainteresowanie inwestycją zgłosiła firma Project Finance, jednak do 2011 roku nie powstały odpowiednie przepisy wykonawcze⁴. Wbrew zapowiedziom urzędników Centralnego Zarządu Służby Więziennej nie udało się wybudować czterech jednostek opartych na kapitale prywatnym.

* Katarzyna Amrozy – doktorantka w Katedrze Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Międzynarodowego, Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych UMK. Zainteresowania badawcze: apolityczność polskiej policji, kultura policyjna, grupy dyspozycyjne

¹ Dz.U. 2005 nr 169 poz. 1420, Ustawa z dnia 28 lipca 2005 o partnerstwie publiczno-prywatnym, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20051691420>, [dostęp: 15 II 2015 r.]

² Więzienia w leasingu, <http://www.zw.com.pl/artukul/122744.html?print=tak>, [dostęp: 15 II 2015 r.]

³ W Polsce powstaną prywatne więzienia?, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,9912,title,W-Polsce-powstana-prywatne-wiezienia,wid,8185737,wiadomosc.html?ticaid=11454a>, [dostęp: 15 II 2015 r.]

⁴ Prywatyzacja więźniów, <http://polska.newsweek.pl/prywatyzacja-wiezniow,15108,1,1.html>, [dostęp: 15 II 2015 r.]

Doniesienia o możliwości powstania prywatnych placówek w Polsce wystąpiły ponownie w 2014 roku. Spółka AMG Finanse ogłosiła swoje zainteresowanie branżą penitencjarną. Jej prezes, Tomasz Kopiec, tak uzasadniał ten wybór: *Rynek jest bardzo interesujący – zakłady penitencjarne są pełne i nie spełniają norm unijnych w zakresie powierzchni celi, a utrzymanie więźnia kosztuje miesięcznie 2,6 tys. zł. Myślę, że moglibyśmy zaproponować nie tylko niższą cenę, ale również wyższą jakość. Potencjał rynku jest duży. Większość miejsc w celach jest zajęta, 30 tys. skazanych oczekuje na osadzenie*⁵. Warto wspomnieć, że jeszcze w 2012 roku Rada Polityki Penitencjarnej wydała uchwałę dotyczącą działań podejmowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości do „podjęcia energicznych działań mających na celu zdecydowane ograniczenie populacji więziennej”⁶.

Wbrew temu, co mogłoby się wydawać osobom niezaznajomionym z tematem, więzienia w tym układzie dalej pozostawałyby placówkami państwowymi, tyle, że byłyby wybudowane i zarządzane przez podmioty zewnętrzne⁷. Nie jest także prawdą, że decyzja o umieszczeniu w takim zakładzie zależałaby od skazanego. O tym decydowałby sąd, uwzględniając odpowiednie przesłanki. Potencjalni inwestorzy zwracają uwagę na bariery społeczne, a co za tym idzie – niezdecydowanie samorządowców do podjęcia decyzji. Cytowany wyżej Tomasz Kopiec ujął to następująco: *Zakład karny zazwyczaj źle się kojarzy. Lokalni włodarze boją się reakcji mieszkańców. Bariery jest też brak jednoznacznego stanowiska Ministerstwa Sprawiedliwości, w którego gestii jest więziennictwo*⁸.

Postulaty tworzenia prywatnych jednostek więziennych najczęściej pojawiają się w momencie ograniczeń finansowych w więziennictwie⁹. Paweł Moczydłowski wskazywał na określone problemy systemowe: *Wraz ze wzrostem liczby więźniów nie następował adekwatny wzrost budżetu więziennictwa, pozwalający na stosowny wzrost liczby funkcjonariuszy SW, budowanie nowych więzień, remontowanie i rozbudowywanie starych jednostek*¹⁰. Nie dotyczyło to wyłącznie Polski. Także

⁵ Powstaną prywatne więzienia w Polsce?, <http://www.forbes.pl/powstana-prywatne-wiezienia-w-polsce-,artykuly,183996,1,1.html>, [dostęp: 15 II 2015 r.]

⁶ T. Szymanowski, *Przestępczość i polityka karna w Polsce w świetle faktów i opinii społeczeństwa w okresie transformacji*, Warszawa 2012, s. 333.

⁷ D. Michalak, PPP w więziennictwie?, <http://pppwpraktyce.com/2014/10/13/ppp-w-wiezienictwie/>, [dostęp: 15 II 2015 r.]

⁸ Spółka inwestująca w medycynę ulokuje pieniądze w polskim więziennictwie?, http://pieniadze.gazeta.pl/pieniadz/1,136158,16738636,Spolka_inwestujaca_w_medycynie_ulokuje_pieniadze_w.html, [dostęp: 16 II 2015 r.]

⁹ F. Dunkel, J. Grzywa, *Europejskie reguły więzienne 2006 i ich wpływ na europejskie więziennictwo*, w: *Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Hołdy*, red. B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski Warszawa 2011, s. 366.

¹⁰ P. Moczydłowski, *Przeludnienie więzień. O konsekwencjach populizmu penalnego i ideologi-*

Stany Zjednoczone zaostrejając politykę karną wobec przestępców zetknęły się z problemem przeludnionych placówek. Ostatecznie doprowadziło to do utworzenia w 1984 roku w Tennessee pierwszego prywatnego więzienia na świecie. Należy jednak podkreślić, że wbrew pozorom, nie rozwiązało to problemów związanych ze środowiskiem penitencjarnym.

Wśród krajów, które wprowadziły takie rozwiązanie, znajdują się: Stany Zjednoczone, Anglia, Francja, Niemcy, Holandia, Czechy, Dania. Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy prywatne więziennictwo byłoby w stanie doprowadzić do całkowitego wyeliminowania problemów istniejących w zakładach karnych. System ten ma zarówno swoje wady, jak i zalety, do których przejdę w dalszej części pracy. Omówienia tej problematyki pragnę dokonać na podstawie przykładu amerykańskiego systemu, ponieważ jako prekursor takiego podejścia, został on najlepiej opisany w piśmiennictwie dotyczącym tego zjawiska. Dyskusja na temat prywatnego więziennictwa jest w Stanach dużo bardziej rozwinięta niż w Polsce. Łatwiej także natrafić na artykuły pełne polemicznych uwag na temat tego rozwiązania na amerykańskich serwerach, co wiąże się zapewne z ich długoletnim funkcjonowaniem w tym kraju.

Głównym argumentem wysnuwanym w czasie dyskusji o tworzeniu prywatnych więzień jest kwestia pieniędzy podatników. Budowa placówek przez prywatne podmioty nie tylko zwalnia państwo z tego obowiązku, ale także zdecydowanie przyspiesza cały proces. W niektórych przypadkach koszt przedsięwzięcia może być niższy. To wiąże się z oszczędnościami dla skarbu państwa. Nakład pieniężny na utrzymanie więźniów wciąż wchodzi w zakres kompetencji odpowiednich resortów krajowych. Potencjalni akcjonariusze nie przerażają się wysokimi kosztami budowy oraz zaopatrzenia. Liczą, że w szybkim czasie uda im się uzyskać zwrot poniesionych nakładów. Mamy tutaj do czynienia z kwestią tworzenia nowych miejsc pracy, zarówno przy budowie samych placówek, jak i przy ich późniejszym zarządzaniu. W regionach zagrożonych bezrobociem może to stanowić istotną pomoc dla obywateli.

Jednak pojawiają się wątpliwości, czy prywatne zakłady karne są faktycznie bardziej opłacalne, niż państwowe. Kosztorysy ich prowadzenia wyglądają zupełnie inaczej. Żeby zaoszczędzić, tworzone są miejsca o zmniejszonym rygorze, dla mniej kłopotliwych przestępców. W dodatku zdrowych, by nie trzeba było ponosić dodatkowych opłat za ich specjalistyczne leczenie. Zatrudnia się mniej wykwalifikowany personel. Władze stanu Arizona zamówiły raport dotyczący porównania kosztów utrzymania więzień. Pomimo wykazania różnicy, wynoszącej około półtora tysiąca dolarów więcej na rzecz prywatnych zakładów, władze

zacji polityki kryminalnej w Polsce dla więziennictwa, w: Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia, s. 471.

postanowiły, że nie będą brały wyników badań pod uwagę przy formułowaniu przetargów¹¹.

Zarobki dla prywatnych inwestorów wiążą się z comiesięcznymi opłatami dokonywanymi przez państwo, a także z wykorzystaniem więźniów jako siły roboczej: „Więźniowie często wykonują dodatkowe prace w więzieniu, z czego profity również otrzymują prywatne firmy”¹². Wydaje się to na tyle opłacalne, że wielkie międzynarodowe korporacje zastanawiają się nad przeniesieniem swojej produkcji z innych krajów do amerykańskich prywatnych więzień. Wśród firm, które już teraz korzystają z możliwości, jakie stwarzają zapisy prawne w kilku stanach, znajdują się: IMB, Boeing, Motorola, Microsoft, AT&T, Wireless, Texas Instrument, Dell, Compaq, Revlon, Pierre Cardin, Intel¹³. Dla przedsiębiorców jest to czysty zysk – po pierwsze stawka godzinowa wypłacana więźniom może być o wiele niższa od standardowej. Czasami wynosi ona kilkanaście centów w stosunku do około siedmiu dolarów w „zwykłym” więzieniu. W niektórych przypadkach pracownicy mogą w ogóle nie dostawać pensji. Po drugie przeniesienie produkcji do zakładów karnych na terenie Stanów Zjednoczonych redukuje koszty związane z transportem. Jednocześnie takie działanie może redukować poziom bezrobocia wśród więźniów, a także umożliwić im łatwiejszy start w późniejszym życiu poza więzieniem. Nie można również negować resocjalizacyjnego wpływu pracy na skazanych. Także ich szkolenie oraz wyrabianie kursów zawodowych pomaga w późniejszym powrocie do społeczeństwa. Pracodawcy doceniają takie zatrudnienie: *Robotnicy ci nie strajkują, nie domagają się podwyżek, dodatkowych ubezpieczeń, wakacji czy czasu wolnego. Ponadto więźniowie pracują zawsze w pełnym wymiarze godzin, nigdy się nie spóźniają, nie opuszczają pracy z powodów rodzinnych, a jeśli nie chcą pracować za 25 centów za godzinę, zawsze mogą wrócić do swojej izolacji*¹⁴.

W tym kontekście należy nadmienić o protestach ze strony organizacji broniących praw człowieka, bowiem, czy takie postępowanie można określić jako wyzysk osób niemogących w żaden sposób zaprotestować? Czy nie jest to traktowanie więźniów jako źródła zysku? Wszak ich alternatywa to praca lub beczynne siedzenie w celi. Na zakładach karnych ciąży obowiązek zapewnienia

¹¹ R. Korzycki, Kontrakt na celę, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1521494,1,prywatne-wiezienia-w-usa.read>, [dostęp: 17 II 2015 r.]

¹² W USA istnieją prywatne więzienia, <http://www.wykop.pl/wpis/9618828/w-usa-istnieja-prywatne-wiezienia-prywatne-korpora/>, [dostęp: 15 II 2015 r.]

¹³ Przemysł więzienny. Resocjalizacja, biznes czy niewolnictwo?, <http://nasygnale.pl/kat,10-25341,title,Przemysl-wiezienny-Resocjalizacja-biznes-czy-niewolnictwo,wid,15553895,wiadomosc.html>, [dostęp: 15 II 2015 r.]

¹⁴ Tamże.

swoim podopiecznym odpowiedniej dawki stymulujących zajęć, lecz praktyka często mija się z teorią.

To pociąga za sobą kolejne komplikacje. Zarzutem wobec rozbudowy kolejnych prywatnych więzień jest walka o surowsze prawodawstwo ze strony osób bezpośrednio zainteresowanych zyskami z branży. Jeżeli występuje zapotrzebowanie, to prędzej czy później znajdą się także chętni do zaspokojenia potrzeb. Lobbowanie odpowiednich zmian w prawie doprowadziło między innymi do zaostrzenia sankcji dla imigrantów za bezprawne przebywanie na amerykańskiej ziemi. Raport z 2011 roku na temat systemu przetrzymywania cudzoziemców w Stanach Zjednoczonych zwracał uwagę na niewłaściwe warunki, w jakich przebywali skazani imigranci. Nie mieli oni dostępu do opieki medycznej oraz pomocy prawnej. Inter-American Commission on Human Rights (na polecenie której zbadano to zjawisko) podkreślała także alarmujący *fakt zatrudniania w dużej liczbie zewnętrznych kontraktorów, przy braku odpowiedniej kontroli nad świadczonymi przez nich usługami*¹⁵. Nie tylko kwestia imigrantów budzi zaniepokojenie organizacji humanitarnych. Stany Zjednoczone znajdują się w gronie państw o najbardziej represyjnej polityce karnej, co może budzić uzasadnione obawy o pogorszenie jakości prawa. Poza tym w świetle badań zaostrzenie przepisów wcale nie prowadzi do zmniejszania poziomu przestępczości, nie pełni także funkcji „odstraszałej” przed popełnieniem czynu zabronionego.

To, co podkreślają organizacje walczące o prawa człowieka, dotyczy także tego, że do prywatnych więzień przyjmowani są tylko zdrowi i bezproblemowi więźniowie. Na skutek tego ci bardziej kłopotliwi i tak trafiają do publicznych placówek, a korporacje mogą chwalić się lepszymi wynikami osiąganymi w procesach resocjalizacyjnych. Należy również liczyć się z możliwością wystąpienia sytuacji korupcyjnych, które mogą być skierowane do sędziów wydających wyroki. Ewentualna możliwość zaistnienia takiego problemu zobowiązuje decydentów do wypracowania dodatkowych mechanizmów kontroli.

Inny głos w publicznej debacie na temat prywatnych zakładów karnych należy do związków zawodowych zrzeszających strażników i innych pracowników branży penitencjarnej. Twierdzą oni, że prywatne firmy przejmujące ich obowiązki zatrudniają osoby o dużo gorszych kwalifikacjach, przez co pogarszają wizerunek środowiska w opinii publicznej. Za negatywne zjawisko uznają także dumpingowe stawki¹⁶. Nieodpowiednie wykształcenie personelu jest zagrożeniem dla skazanych. Różne podmioty alarmują, że *lawinowo przybywają raporty, dokumentacje*

¹⁵ Raport: imigranci przetrzymywani w USA w niehumanitarnych warunkach, <http://dziennikzwiazkowy.com/wydarzenia/raport-imigranci-przetrzymywani-w-usa-w-niehumanitarnych-warunkach/>, [dostęp: 17 II 2015 r.]

¹⁶ R. Korzycki, Kontrakt na celę, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1521494,1,prywatne-wiezienia-w-usa.read>, [dostęp: 17 II 2015 r.]

*i sprawy sądowe rozpatrujące przypadki znęcania się nad przetrzymywanymi, czy zaniedbywania ich, czasem ze skutkiem śmiertelnym*¹⁷. Ponadto zdarzały się przypadki, w których to strażnicy w prywatnych więzieniach dużo gorzej radzili sobie z utrzymaniem dyscypliny wśród pensjonariuszy. W wyniku oszczędności nie inwestuje się w szkolenia pracowników.

Jak wygląda kwestia zapewnienia bezpieczeństwa osobistego skazanych, co jest przedstawiane jako najtrudniejsze wyzwanie systemu więziennego¹⁸? Głosy w tej sprawie są podzielone. Część badań pokazuje, że w generalnym rozrachunku prywatne placówki są bezpieczniejsze niż państwowe, a także poziom ich działań odwykowych oraz standardów życia jest wyższy¹⁹. Inne z kolei zwracają uwagę na słabszy poziom zabezpieczenia, wynikający z zatrudniania mniej wykwalifikowanych pracowników²⁰. Strażnicy mają także trudności z egzekwowaniem dyscypliny. Ogólnokrajowe amerykańskie badania z 2001 roku wykazały, że zarówno ataki na strażników, współwięźniów, jak i ucieczki z zakładu zdarzały się częściej w prywatnych placówkach²¹. Z pewnością wiele zależy tutaj od specyfiki konkretnej placówki.

Przy podejmowaniu decyzji o utworzeniu prywatnego więzienia określone podmioty muszą wziąć pod uwagę zarówno potencjalne korzyści, jak i opinię społeczną. Należy bowiem spojrzeć na to, czy przewidywana inwestycja nie wywoła protestów ze strony obywateli martwiących się o własne bezpieczeństwo. Nie są to obawy bezpodstawne i dotyczą w tym samym stopniu zakładów publicznych. Jeżeli jednak założymy, że w prywatnych więzieniach mamy do czynienia z gorszym poziomem zabezpieczenia, to automatycznie wzrośnie zagrożenie z ich strony.

Kończąc rozważania na temat amerykańskiego systemu prywatnych więzień chciałabym zastanowić się nad alternatywnymi rozwiązaniami. Przeludnienie w zakładach karnych zmusza do wypracowania różnych możliwości, a prywatne inwestycje należą do jednej z propozycji. W literaturze zwraca się uwagę na *promowanie innych niż skazanie warunkowe kary niezwiązane z pozbawieniem*

¹⁷ Jak prywatne firmy zarabiają na nielegalnych, <http://dziennikzwiazkowy.com/polecamy/jak-prywatne-firmy-zarabiaja-na-nielegalnych/>, [dostęp: 17 II 2015 r.]

¹⁸ L. Bogunia, T. Kalisz, *Wątpliwości dotyczące nowych rozwiązań w zakresie bezpieczeństwa osobistego osadzonych (uwagi na tle art. 88D i 212BA K.K.W.)*, w: *Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga jubileuszowa Profesora Mariana Filara*, tom II, red. A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Leciak Toruń 2014, s. 93.

¹⁹ Private Prisons Pros and Cons, <http://apecsec.org/private-prisons-pros-and-cons/> [dostęp: 15 II 2015 r.]

²⁰ R. Korzycki, Kontrakt na celę, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1521494,1,prywatne-wiezienia-w-usa.read>, [dostęp: 17 II 2015 r.]

²¹ A. Smith, Private vs. Public Facilities, Is it cost effective and safe?, <http://www.corrections.com/news/article/30903-private-vs-public-facilities-is-it-cost-effective-and-safe->, [dostęp: 17 II 2015 r.]

wolności [w tym zwłaszcza community service] oraz poszerzanie katalogu takich sankcji [zwłaszcza monitoringu elektronicznego]; trzeba również przywrócić dawną rangę karze grzywny [...]”²². Biorąc pod uwagę, że duża część osób skazanych trafia do więzienia za przestępstwa niezwiązane z agresją, są to rozsądne postulaty.

Wnioski

Dyskusja o prywatnym więziennictwie, zwłaszcza w kontekście możliwości wprowadzenia takiego rozwiązania w Polsce, wydaje się szczególnie aktualna. Przykład amerykański pokazuje, że nie jest to rozwiązanie idealne, niwelujące wszystkie problemy penitencjarne. Interesujące wydaje się także to, jak ten system funkcjonowałby w polskich warunkach, znacznie odmiennych od zagranicznych. Z pewnością poruszone przeze mnie aspekty nie wyczerpują tego zagadnienia.

W postawie Stanów Zjednoczonych można zaobserwować pewnego rodzaju rozdźwięk między istniejącymi potrzebami, a sposobami ich rozwiązywania: *Obecnie do najważniejszych celów stosowania tych sankcji należy ochrona interesów społeczeństwa poprzez redukcję recydywy, zmniejszenie nakładów finansowych na więziennictwo i ograniczenie przeludnienia w zakładach karnych*²³. Nie zgadza się to z interesami przedsiębiorców inwestujących w prywatne zakłady karne, lobbujących ciągle za ostrzeżeniem kar. Może to prowadzić do wystąpienia niebezpiecznych postaw, kiedy to najmniejsze przewinienie będzie karane z niewspółmierną surowością. Trudno oszacować, czy takie działania nie wywołają protestów społecznych. Z jednej strony akcjonariusze niepaństwowych placówek starają się przedstawiać jako obrońcy amerykańskich obywateli, lecz z drugiej w ich interesie leży utrzymanie represyjnego systemu.

Dorota Rondalska zauważa: *Zamiast budować nowe zakłady karne, można np. zwiększać liczbę środków probacji orzekanych przez sąd. Potrzeba jednak do tego zmiany mentalności nie tylko sędziów, ale całego społeczeństwa, w tym także populistycznie nastawionych polityków, według których kara pozbawienia wolności ma „moc uzdrawiającą”*²⁴. Wymierzanie sprawiedliwości nie może opierać się wyłącznie na karze pozbawienia wolności. Prywatne więzienia z pewnością nie

²² A. Siemaszko, *Polska polityka kryminalna – konieczność rewolucyjnych zmian*, w: *Zapobieganie i zwalczanie przestępczości w Polsce przy zastosowaniu probacyjnych środków karnia. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Ustawodawstwa i Praworządności pod patronatem Marszałka Senatu RP Longina Pastusiaka 1–2 grudnia 2003 r.*, opr. M. Lipińska, R. Stawicki, s. 120.

²³ I. Niewiadomska, *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, Lublin 2007, s. 137.

²⁴ D. Rondalska, *Refleksje nad zmianami w polskim więziennictwie w ostatnich dwóch dekadach*, w: *20 lat działalności Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego. Refleksje i impresje jubileuszowe*, red. K. Jędrzejak, M. Kalaman, R. Poklek Kalisz, 2013, s. 37.

rozwiążą całkowicie problemu przeludnionych zakładów karnych, jednak warto rozważyć ich utworzenie w Polsce. Można tu posłużyć się przykładem Danii (czy też ogólnie całego skandynawskiego systemu karnego), w której to do więzienia trafiają wyłącznie najbardziej niebezpieczni przestępcy, a sankcje nieizolacyjne są szeroko stosowane²⁵. Pozwala im to na utrzymanie stałego i niskiego poziomu liczby skazanych. Istnienie różnych podmiotów zapewniających usługi penitencjarne zmusza do zachowania konkurencyjności. Usługi, w których docelowym działaniem objęci są ludzie, powinny być monitorowane pod kątem zachowania podstawowych praw człowieka, w tym kwestii sanitarnych, żywieniowych, zakwaterowania czy bezpieczeństwa.

Słowa kluczowe: *prywatne więziennictwo, amerykański system penitencjarny, przeludnione więzienia, bezpieczeństwo wewnętrzne, kryminologia*

Summary

Private prison system as a solution for overpopulated prisons? Consideration based on example of the American penal system

The main goal of this article is to present the arguments in debate over private prisons. This discussion consist of three levels: scientific, professional and publicist. Private prison system is developing since many years in United States, that is why I would like to report the advantages and disadvantages of this solution based on American example.

Keywords: *private prisons, American penal system, overpopulated prisons, internal security, criminology*

Bibliografia

Opracowania:

Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga jubileuszowa Profesora Mariana Filara, red. A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Leciak, t. II, Toruń 2014.

Jak prywatne firmy zarabiają na nielegalnych,
<http://dziennikzwiazkowy.com/polecamy/jak-prywatne-firmy-zarabiaja-na-nielegalnych/>

20 lat działalności Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego. Refleksje i impresje jubileuszowe, red. K. Jędrzejak, M. Kalaman, R. Poklek, Kalisz 2013.

Korzycki R., Kontrakt na celę,
<http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1521494,1,prywatne-wiezienia-w-usa.read>

²⁵ G. Wągiel-Linder, *Karanie na duńska modłę*, „Forum Penitencjarne” 2012, nr 175, s. 25.

- Zapobieganie i zwalczanie przestępczości w Polsce przy zastosowaniu probacyjnych środków karania. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Ustawodawstwa i Praworządności pod patronatem Marszałka Senatu RP Longina Pastusiaka 1-2 grudnia 2003 r.*, opr. M. Lipińska, R. Stawicki
- Michalak D., PPP w więziennictwie?, <http://pppwpraktyce.com/2014/10/13/ppp-w-wieziennictwie/>
- Niewiadomska I., *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, Lublin 2007.
- Powstaną prywatne więzienia w Polsce?, <http://www.forbes.pl/powstana-prywatne-wiezienia-w-polsce-,artykuly,183996,1,1.html>,
- Private Prisons Pros and Cons, <http://apccsec.org/private-prisons-pros-and-cons/>
- Przemysł więzienny. Resocjalizacja, biznes czy niewolnictwo?, <http://nasygnale.pl/kat,10-25341,title,Przemysl-wiezienny-Resocjalizacja-biznes-czy-niewolnictwo,wid,15553895,wiadomosc.html>,
- Prywatyzacja więźniów, <http://polska.newsweek.pl/prywatyzacja-wiezniov,15108,1,1.html>
- Raport: imigranci przetrzymywani w USA w niehumanitarnych warunkach, <http://dziennikzwiazkowy.com/wydarzenia/raport-imigranci-przetrzymywani-w-usa-w-niehumanitarnych-warunkach/>
- Smith A., Private vs. Public Facilities, Is it cost effective and safe?, <http://www.corrections.com/news/article/30903-private-vs-public-facilities-is-it-cost-effective-and-safe->,
- Spółka inwestująca w medycynę ulokuje pieniądze w polskim więziennictwie?, http://pieniadze.gazeta.pl/pieniadz/1,136158,16738636,Spolka_inwestujaca_w_medycyne_ulokuje_pieniadze_w.html, r.
- Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Hołdy*, red. B. Stańdo-Kawecka B., K. Krajewski. Warszawa 2011.
- Szymanowski T., *Przestępczość i polityka karna w Polsce w świetle faktów i opinii społeczeństwa w okresie transformacji*, Warszawa 2012.
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 o partnerstwie publiczno-prywatnym, Dz. U. 2005 nr 169 poz. 1420, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20051691420>.
- Wągiel-Linder G., *Karanie na duńska modłę*, „Forum Penitencjarne” 2012, nr 175.
- Więzienia w leasingu, <http://www.zw.com.pl/arttykul/122744.html?print=tak>.
- W Polsce powstaną prywatne więzienia?, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,9912,title,W-Polsce-powstana-prywatne-wiezienia,wid,8185737,wiadomosc.html?ticaid=11454a>.
- W USA istnieją prywatne więzienia, <http://www.wykop.pl/wpis/9618828/w-usa-istnieja-prywatne-wiezienia-prywatne-korpora/>.